

АБУ АЛИ ИБН СИНОНИНГ ТИББИЁТ СОҲАСИДАГИ ҚАРАШЛАРИ

Кароматов Отабек Юнусович

Абу Али ибн Сино номидаги Бухоро

давлат тиббиёт институти.

karomatov.otabek@bsmi.uz

Аннотация: Абу Али Ибн Сино (Авиценна) — XI асрда яшаб ўтган буюк олими, табиб, файласуф ва энциклопедист бўлиб, унинг тиббиёт соҳасидаги илмий мероси бутун инсоният маданияти учун беқиёс аҳамиятга эга. У томонидан яратилган “Тиб қонунлари” асари жаҳон тиббиёти тарихида алоҳида ўрин тутди. Мазкур мақолада Ибн Синонинг тиббиётга оид асосий ютуқлари, инсон физиологияси ва анатомиясига оид қарашлари, касалликларни ташхислаш ва даволаш усуллари ҳамда шифокор этикасига оид таълимотлари кенг ёритилган.

Калит сўзлар: Абу Али Ибн Сино, тиб қонунлари, анатомия, фармакология, диета, психотерапия, шифокор ахлоқи, шарқ тиббиёти, ўрта аср илми.

Кириш

Абу Али Хусайн ибн Абдуллоҳ ибн Сино 980 йилда Бухоро яқинидаги Афшона қишлоғида туғилган. У ўз даврининг барча илмий соҳаларида, хусусан, тиббиётда улкан ютуқларга эришган. Унинг 450 дан ортиқ асаридан 40 га яқини тиббиёт соҳасига тааллуқлидир. У шифокорликни фақат амалий касб эмас, балки фалсафий ва ахлоқий етуклик талаб қилувчи соҳалардан бири сифатида қараган.

Ибн Сино ва “Тиб қонунлари”

Ибн Синонинг тиббий меросининг энг машҳур намунаси — “Ал-Қонун фит-тиб” асари ҳисобланади. Бу асар беш китобдан иборат бўлиб:

1. **Биринчи китоб** — умумий тиббиёт назарияси, организмнинг тузилиши, моддалар алмашинуви ва саломатликни сақлаш қоидалари;
2. **Иккинчи китоб** — доривор моддалар ва уларнинг таъсири ҳақида;
3. **Учинчи китоб** — айрим аъзоларга боғлиқ касалликлар ва уларни даволаш усуллари;
4. **Тўртинчи китоб** — умумий касалликлар (иситма, шишлар, жароҳатлар ва ҳ.к.);
5. **Бешинчи китоб** — таркибий дорилар, уларни тайёрлаш ва қўллаш қоидалари.

Бу асар юз йиллаб Европа университетларида асосий тиббиёт дарслиги сифатида фойдаланилган. У лотин тилига "Canon medicinae" номи билан таржима қилинган.

Анатомия ва физиологияга оид қарашлари

Ибн Сино инсон танасини ўрганишда рационал ва тажрибавий ёндашувни ишлатган. У миянинг функциялари, асаблар, юрак, қон айланиш тизими ва нафас аъзолари ҳақида тўғри тушунчаларни таклиф қилган. Масалан, у қон айланиши маркази юрак эканлигини таъкидлаб, унинг уч қисмли тузилишини тасвирлаган. Ибн Сино ички аъзоларнинг ўзаро боғлиқлиги ва уларнинг бир-бирига таъсири ҳақида фикр юритган. Бу ёндашув замонавий психосоматик тиббиётга асос бўлган.

Ташхис ва даволаш усуллари

Ибн Сино касалликларни ташхислашда аломатларни тизимлаштириш усулидан фойдаланган. У тана ҳарорати, қон кетиши, сувсизланиш, набз ва сичқонча ҳаракатлари каби кўрсаткичлар орқали диагноз қўйиш усулини жорий қилган.

Даволаш усуллари эса табиий воситаларга асосланган. У:

- Доривор ўсимликлар (гиёҳвандлик),
- Мева ва сабзавотларга асосланган парҳезлар,
- Жисмоний машқлар,
- Психологик суҳбат ва руҳий таъсирлар (психотерапия) орқали даволашни қўллаган.

Баъзи ҳолларда у жарроҳликни ҳам тавсия қилган, аммо фақат сўнгги чора сифатида.

Шифокор ахлоқи ва тиббий этика

Ибн Синонинг тиббиётга ёндашуви ахлоқий тамойилларга асосланган. У шифокорда:

- Илмий билимлар,
- Халққа хизмат қилиш руҳи,
- Ҳалоллик,
- Сабр-тоқат ва раҳмдиллик каби фазилатлар бўлиши керак деб таъкидлайди.

У шифокор ва бемор ўртасидаги ишонч муносабатини асосий омил сифатида кўрган. Унинг таълимоти бугунги тиббий этикада ҳам аҳамиятга эга.

Замонавий тиббиётдаги таъсири

Ҳозирги тиббиётда Ибн Синонинг қатор қарашлари амалда қўлланилади. Унинг касалликларни профилактика қилиш, саломатликни сақлаш, тўғри овқатланиш ва ҳаёт тарзига оид таълимотлари жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти томонидан ҳам эътироф этилган.

Хулоса

Абу Али Ибн Сино инсоният цивилизациясида тиббиёт соҳасини ривожлантиришда бетакорор ўрин тутди. Унинг илмий ютуқлари ва ахлоқий мероси шифокорлик фаолиятини фақат амалий эмас, балки маънавий миссия сифатида ҳам қараш зарурлигини англатади. Унинг таълимотлари ҳозирги кунда тиббиётдаги инсонпарварлик ғоялари ва холис хизмат тушунчасининг асосидир. Ибн Сино – нафақат табиб, балки инсон руҳиятининг етук тадқиқотчиси, шифокорлик ахлоқининг йўлбошчиси бўлиб қолаверади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ибн Сино. “Тиб қонунлари”. – Тошкент: Фан, 1980.
2. Юлдошев Н. “Ибн Сино ҳаёти ва фаолияти”. – Тошкент: Ўқитувчи, 2006.
3. Бобомуродов А. “Ислом цивилизацияси ва тиббиёт”. – Самарқанд: СамДУ наشري, 2015.
4. Gutas, D. “Avicenna and the Aristotelian Tradition.” Brill, 2001.
5. Nasr, S.H. “Science and Civilization in Islam.” Harvard University Press, 1968.
6. Pormann, P. E., & Savage-Smith, E. “Medieval Islamic Medicine.” Edinburgh University Press, 2007.
7. Тоҳиров М. “Ибн Сино ва шарқ анъанавий тиббиёти”. – Бухоро, 2018.